

VARIÁCIÓK EGY SÁFRÁNY IMRE-TÉMÁRA

Kedves Barátom,

ihletednek fölkinálom Sáfrány Imre 1960-ban készült fotogramját (eredeti mérete 30 x 38,5 cm), azzal a kéréssel, hogy vedd szemügyre e mű enigmatikus „üzenetét”, és vállalkozz értelmezésére, s tedd azt műfaji korlátozások nélkül, szabadon választott, neked tetsző és alkalmas módon és formában – tehát a vers, a próza (ideértve az esszé) legkülönbözőbb változatait, de a minidráma „drámaiságát” is. A rövid műfajok gazdag tárházában dúskálkodhatsz tehát!

A Híd szerkesztősége szeretné a folyóirat májusi számát gazdagítani szövegeddel, ezért kérek, hogy azt legkésőbb április 15-éig juttasd el címünkre.

Barátsággal köszönt

BORI Imre

Újvidéken, 1993. március 2-án

DIADALKAPU-VARIÁCIÓK

Sáfrány fotogramjához

P A P J Ó Z S E F

Megvallom, hogy öreg komódunk
fiókjából került elő a Diadalkapu.
(Ő nevezte így, kommentár nélkül,
letéve elém az újszerű képet.)
Ott rejtőzködött (oda rejtettük vagy
ott feledtük?) harminc évig egy skapuláré,
egy hiányos rózsafüzér (kié is lehetett,
családunk melyik tagjáé?)
s néhány Monarchia-beli pénzérme
társaságában a korabeli Magyar Szó
enyhén megsárgult lapjai között.
Most, hogy újra látom és fürkészszegetem,
a régi döbbenet ütését érzem.
És nemcsak azt, sokkal többretű
– harmincévnyi – hordalékot
kavar föl bensőmben.
Az önvádat is, hogy eddig „rejtegettem”,
s hallgatok órála is hálátlanul,
noha nap mint nap önkéntelenül is
magamban hordom és kihasználom
filozófiáját, a látszatkönnyelműségét,
amit mindketten roppantul élveztünk.
De miért is volt akkor a döbbenetem?
Egyszerre túl komollyá lett a látása.
Attól, ahogyan hunyorított, ahogyan
szemöldökét összevonta, elborzadt az ember.
Én még a *Farkasok mint pásztorok* harsány hangú
és a díszmagyarosan szuronyozó *Szamártöviseinek*
mámorában éltem, csak szememmel érzékelve
s ujjbegyemmel tapogatva világunk jegyeit,
ő már szellemi magaslatokban, elméjével
keverte a színeket, s alkotott kötetlen
formákat, úgy eresztve át magán a világot.
Ami énnekem borzongató jégcsap
vagy egy halóriás csontváza, szálkái,
az számára diadalkapu;

ami énnekem mozdulatlan sakkfigura,
 élettelen fekete-fehér báb,
 az számára a vesztes győztes, a legyőző
 elveszettsége, tanácstalansága,
 a diadalmaskodóé, aki magára maradt,
 s talpalatnyi talapatáról nincs hová lépnie,
 mert előtte semmi, mögötte semmi,
 és körötte környeskörül is csak a semmi.
 S lépne, mert elviselhetetlen teher
 a magányossága, de következő lépése
 az úr, a semmi, az elveszített játszma.
 „De ki beszél itt győzelemről, Kiscselédem? –
 hallok csínytevő kisgyermek-kuncogását. –
 Mondom: ez egy diadalkapu.”

MADÁR(LÁB), CSÜD, KARMOK

B Á N Y A I J Á N O S

A *Látkép gesztenyefával* című, Kabdebó Lóránt kérdéseire válaszoló interjúban mondta Nemes Nagy Ágnes, hogy „úgy érzem, egy szobor, egy festmény, vagy egy zenemű közelebb van a vershez, mint a próza. A vers valahogy folyékony szobor vagy szilárd szökőkút”.

Ez a „szilárd szökőkút” vagy „folyékony szobor” ismerhető fel a „vers” másik nevéként Sáfrány Imre ún. „fotogramján” (is). Nem tudom, mi ez a fotogram, azt sem, hogy milyen műfaj. Csak feltételezem, hogy fényes papíron készült (fekete-fehér, vagyis uralkodóan szürkére alakított) munka lenne, amit nem hagyományos festői szerszámokkal készítettek, hanem a fény és a fénynek ellenálló vagy a fényt befogadó anyagok ütköztetésével, mégpedig minden bizonnyal sötétkamrában. Nemes Nagy Ágnes aforizmaszerű versdefinícióját – e feltételezés alapján – úgy is folytathatnám, gondolom, hogy Sáfrány Imre munkája „szilárd fény”. S ezzel versek, régi és mostani versélmények sorába helyezhetem, ha van sejtelmem arról, hogy mitől szilárdulhatott meg itt olyan nagyon a fény, főként ha a sötétkamrát, ahol e fotogram készülhetett, a külvilágtól elzárt, sötétbe csendesített térnek képzelem el, amilyen a benső világa lehet, a belső tér, a lélek titka.

Csak elraktározom, semmi más, semmi kommentár, Sáfrány Imre munkáját a versek, a versidézetek, a versemlékek, a versélmények egyre válogatottabb gyűjteményében.

Azt gondolom, attól szilárdult meg oly nagyon a fény Sáfrány Imre munkáján, mert valami madár repült át rajta, a sötétkamrán, a belső téren, mint Rilke versében:

Az egy tér minden létnek otthona:
benső világtér. Madár szárnyal ott
rajtunk át. Mivé nőni akarok,
kinézek csak, s már bennem nő a fa.

(Képzelet int. Kálnoky László fordítása)

Ugyanannak a madárnak a szárnyalása, amely Babits versében látható, csak hogy ott a szárnyalás is megszilárdul – „szilárd szárnyalás” – vassá súlyosodik a madár:

Te nem ismered, ti nem ismeritek
e fellegeket,
melyek az ember vállaira szállnak
elbírhatatlan vasmadárnak:
törpék vagyunk
s egeket hordozunk.

(Levél Tomiból)

Megszilárdult a madár szárnyalása, s letelepedett a madár, súlya alatt – „vasmadár” – „törpék vagyunk”. A megszilárdult szárnyalásban eltörpült a lét. A sötétkamrában az egek terhe.

S ehhez már láncszerűen kapcsolódik, eltéphetetlenül, Nemes Nagy Ágnes verse:

Egy madár ül a vállamon,
ki együtt született velem.
Már oly nagy, már olyan nehéz,
hogyminden léptem gyötrelmem.

Súly, súly, súly rajtam, bénaság,
ellökném, rámakaszkodik,
mint egy tölgyfa a gyökerét,
vállamba vájja karmait.

Hallom, fülemnél ott dobog
irtózatoss madár-szive.
Ha elröpülne egy napon,
mostmár eldőlnék nélküle.

(Madár)

S most következik a fotogram: a lét oszlopcsarnoka, amely a sötétkamrában épült, és amelyben a madár szárnyalása, a madár súlya szilárdult elviselhetetlen és elűzhetetlen teherré. Ahogy ott áll a madárlábak oszlopcsarnokában a geometriává stilizált ember, és viseli, egy örökkévalóságon át, a lét terhét, a

vasat és a súlyokat. Ahogyan Rilke versében „nő a fa”, úgy „vájja karmait” e szilárd madár, „mint egy tölgyfa a gyökerét”, Sáfrány Imre eltörpült emberébe. S ez az ember mégis, mindenek ellenére, „egeket” hordoz, üzenetet a számüzetésből, valahonnan, a minden limeseken túli Tomiból.

A három vers és negyedikként a fotogram, három – Sáfrány munkájával négy – stációja az örökös és múlhatatlan szilárdulásnak: a szárnyalás, a madár, a fény szilárdulásának. A szilárd szökőkút mellett a szilárd fény. Börtön és szabadság. Csak semmi kommentár! Nézni, nézni, nézni! Ami látható. Ahogyan a madár átfordul a (madár)lábba, aztán ahogy a madárláb a csüd mozdulatával átváltozik (madár)karmokká, s a karmok vájják az oszlopok alapját a szigetté stilizált vállba („vállamba”). Nézni, ami látható a sötétkamrában, a „benső világter”-ben, ami „minden létnek otthona”.

FEKETE-FEHÉR KORSZAKUNK

ÁCS KÁROLY

A jó szerkesztő, mint a jó szántóvető, eltalálja, vagy inkább pontosan tudja, mikor és hova hintse el a magot, ha termést akar. Így tett a Híd szerkesztője is, amikor „fölkínálta ihletemnek” Sáfrány régi fotogramját, illetve annak másolatát. Igaz, az én mélyhűtött, de minden pillanatban olvadásra kész, bármilyen munkára kiéhezett „ihletemnek” nem kell valami sok, hogy begerjedjen; adott esetben csak rá kellett néznem a mellékelt kis rajzra, és máris eszembe jutott, hogy annak idején jómagam is kaptam egy egész sorozatot ezekből a fotogramokból, azzal a szerzői kikötéssel, hogy „illusztráljam” őket, azaz hogy szöveget – lehetőleg verset – írjak hozzájuk. „Alkalmi” költő lévén, a furcsa „megrendelésen” nem is volt miért csodálkoznom, sőt megtisztelőnek is tarthatam, hogy épp tőlem vár Mestrő ezekhez az absztrakt rajzokhoz – nyilván absztrakt – verset. Ez csakis azt jelenthette, hogy absztrakt költőnek tart, és ennél nagyobb elismerést tőle akkor, 1960-ban, nem is kaphatott senki. . .

Nos, lehet, hogy valóban absztrakt költő voltam akkoriban, következőképp absztrakt alkalmi költő, ám ugyanakkor lusta költő is; így a versek nem készültek el, a fotogramok viszont máig is megvannak hiánytalanul: nem kell az emlékezetemre hagyatkoznom, hogy fölidézhessem őket. Összesen hat nagy formátumú fekete-fehér fénykép, a katalogizált Sáfrány-életmű egy szigorúan körvonalazható, absztrakt korszakából: a „varsák” és a „sakkfigurák” közé eső „táncosnő”- vagy „balerina”-szakaszból, melynek határpontjait a nagy kompozíciók közül a „Sötét kép” (1958) és a „Szerelem” (1961) jelöli.

A vers-illusztrációra harminc éve hiába váró sorozat darabjai, persze, nincsenek számozva, hisz eredetileg nem is képeztek külön egységet, csak néhány, találmokra kimarkolt gyöngyszem volt ez a hat kép Sáfrány kimeríthetetlen tárházából, most mégis pillanatok alatt meglelem pontos sorrendjüket az